

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Regering en Parlement in crisistijd: M. P. C. M. van Schendelen vs Ed. van Thijn naar aanleiding van Van Thijn's recensie van M. P. C. M. van Schendelen
Schendelen, M.P.C.M. van

Citation

Schendelen, M. P. C. M. van. (1980). Regering en Parlement in crisistijd: M. P. C. M. van Schendelen vs Ed. van Thijn naar aanleiding van Van Thijn's recensie van M. P. C. M. van Schendelen. *Acta Politica*, 15: 1980(4), 542-551. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3452135>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3452135>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Van der Eijk zou mij bijzonder aan zich verplichten als hij mij de vele grootschalige, met de onderhavige studie vergelijkbare studies zou willen noemen die wel aan zijn criteria voldoen.

C. P. Middendorp

Discussie

Repliek op de bespreking van Ed. van Thijn van 'Regering en parlement in crisistijd'

Ars recensendi

Recenseren is een activiteit van wetenschapsbeoefening waarvan de betekenis voor het vakgebied en de moeilijkheidsgraad vaak worden onderschat.

Meer dan eens heb ik beklemtoond dat een goed functionerend 'forum' een noodzakelijke voorwaarde is voor de ontwikkeling en vooruitgang van een wetenschap (onder meer in 'Politieke Wetenschap in Bedrijf; op zoek naar het recenserende forum', in *Intermediair*, nummers 25 en 26, 1978) en dat recenseren tot een van de meest belangrijke forumactiviteiten gerekend moet worden. In een recensie wordt op een schriftelijke, publieke en daarvoor controleerbare wijze een beoordeling (re-censere) gegeven van andermans werk, die de ontwikkeling van het vakgebied kan stimuleren; zonder 'dialektiek' is er zéker geen vooruitgang. En om dat laatste gaat het.

Recenseren is, zoals elke vorm van wetenschapsbeoefening, ook moeilijk (maar het valt te leren). Recenseren is iets anders dan het maken van een samenvatting van het betoog van de auteur; dan geef je niet een oordeel, maar een flaptekst waartoe uitgever en auteur zelf beter in staat zijn. Recenseren is ook iets anders dan zomaar je eigen mening geven, los van de tekst van de auteur; dan geef je geen oordeel, maar ben je kakelend aan het egotrippen naar aanleiding van andermans werk. Recenseren is evenzeer iets anders dan het plaatsen van enkele kritiekpuntjes om vervolgens af te sluiten met de magische formule van 'ondanks alles, toch een interessant werkje!'; dan sta je als recensent niet voor je oordeel, maar retireer je, wellicht 'pour mieux sauter', bijvoorbeeld om de relatie met de auteur op peil te houden of om te demonstreren dat je, na met de hefboom '... toch een interessant boek' de auteur op zijn voetstuk gezet te hebben, zelf vanwege je superieure kritiek een nóg hoger voetstuk verdient. Afijn, er zijn allerlei varianten van ontaard en daardoor voor de wetenschap nutteloos recenseren te vinden in willekeurig welk vaktijdschrift, *Acta Politica* geenszins uitgezonderd; en er zijn waar-schijnlijk nóg meer achtergronden en motieven voor.

Een recensie moet, zoals elke vorm van wetenschapsbeoefening, voldoen aan de geldende forumnormen en -opvattingen terzake. Een voorbeeldige recensie is onder meer: kritisch (kaf en koren onderscheidend en scheidend), beargumenteerd, zakelijk, niet 'ad personam', zonder verlegging van de bewijslast, zonder misvorming van het betoog van de auteur, zonder gezagsargumenten, en met suggesties voor verdere verbetering; men zie verder het bovengenoemde artikel.

Deze korte inleiding moge duidelijk maken hoeveel belang ik hecht aan voorbeeldig recenseren. Gelukkig kan men tegenwoordig bij vlagen en wat vaker dan vroeger ook in *Acta Politica* tamelijk voorbeeldige recensies aantreffen, zoals ik al eerder heb opgemerkt in een reactie op O. Schmidt (*Acta Politica*, 1978, blz. 138-141; waarmee die discussie, gemist in de inhoudsopgave over dat jaar, hopelijk enigermate aan de vergetelheid is ontrukkt).

Bij vlagen betekent: soms wel, vaak niet. Om te laten zien dat, helaas, lang niet alle recensies voldoende wetenschappelijk verantwoord zijn, zal ik een recente bespreking aan de lakmoesproef onderwerpen. Ik kies daarvoor Drs. E. van Thijn's bespreking van mijn recente boekje *Regering en Parlement in Crisistijd* (in *Acta Politica*, 1980, blz. 275-278). Die keus lijkt me aardig.

Een pseudo-recensie

In mijn boekje wordt nagegaan of de zogeheten Machtigingswet 1974, waarin erg veel bevoegdheden door het parlement werden overgeheveld naar het regeringsniveau, enig verschil heeft uitgemaakt voor de politieke verhouding tussen parlement en regering, met name wat betreft de verhoudingen binnen de regeringscoalitie en tussen deze coalitie en de oppositie. Ter beantwoording van deze vraag hanteerde ik eerst de traditionele doel/effectiviteitsbenadering. Op basis van (volgens Van Thijn) 'een grote hoeveelheid feitenmateriaal' concludeerde ik dat deze benadering nauwelijks enig inzicht oplevert: de officiële doeleinden van de wetgever waren diffuus, wisselend en complex, zij laten zich alleen daardoor al moeilijk op hun effectiviteit ('de mate van doelbereiking') beoordelen, en zij werden bovendien in brede kring op hun werkelijkheidsgehalte betwijfeld. De praktijk van de wetstoepassing liet bovendien een wat ander beeld zien dan men op grond van de officiële doeleinden en overwegingen van de wetgever mocht verwachten. Via een analyse van het zogeheten regeringsactivisme en parlementaire activisme nam ik verder waar dat in de eerste maanden van de wet, toen de algemene sfeer nogal hectisch was, de tot kort daarvoor zo verdeelde politieke gelederen van de Rooms-Rode coalitie zich plotseling hecht aaneensloten. Aansluitend bij recente ontwikkelingen in de literatuur over politiek presteren en de meting ervan, concludeerde ik dat de zogeheten effectbenadering meer inzicht oplevert

dan de doel/effectiviteitsbenadering. Via de effectbenadering valt bijna onmiddellijk en onvermijdelijk het oog op de plotselinge eensgezindheid van de parlementaire regeringscoalitie en op haar welgezindheid jegens de regering, die deze effecten van de crisissfeer als een weldadige faciliteit zal hebben ervaren; iets soortgelijks had trouwens plaats in de arbeidsverhoudingen (men zie de analyse van Albada en Van Duuren in *Sociaal Maandblad Arbeid*, 1977, blz. 176-190). Via de traditionele benadering valt het oog uiteraard niet op deze voor de regering zo prettige effecten van een crisissfeer, want zij staan nergens geboekstaafd als officieel doeleinde. De effectbenadering let ook niet primair op intentionele en verbale doeleinden, doch op feitelijke gebeurtenissen en gedragingen en tracht daaruit, voor zover mogelijk, onder meer operationele doeleinden af te leiden. Tot zover in een notepad de hoofdlijn van mijn boekje.

Wat maakt onze recensent daar nu van? Volgens hem construeerde ik 'het beeld van een kabinet dat met welhaast een bovenmenselijke sluwheid een crisissfeer wist te scheppen en van de aldus gecreëerde nood een dubbele deugd wist te maken, vriend en vijand overdonderend. Een "legale machtsassumptie"' (*Acta*, blz. 276). Waar ikzelf bij herhaling stel (*boek*, o.a. blz. 23, 69, 75) dat gesignaleerde effecten niet zonder meer gelijkgesteld mogen worden aan *bedoelde* effecten, wordt mij nu het tegendeel in de schoenen geschoven en verweten! Waar ikzelf slechts de mogelijkheid benadruk dat Den Uyl c.s. handig hebben ingespeeld op de crisissituatie of -sfeer (de term is me om het even) van 1974 en welzeker uit de nood der omstandigheden belangrijke politieke deugden hebben weten te krijgen, schrijft recensent Van Thijn mij toe dat Den Uyl c.s. niet alleen voornamelijk uit zouden zijn geweest op deze deugden maar daartoe ook eerst zelf de nood zouden hebben gecreëerd. Een vermakelijke gotspe! De toenmalige regering zou dan achter de Midden-Oosten oorlog, de olieprijsstijging, de olieboycot, de internationale inflatie, etcetera hebben gezeten! Ik denk dat, ondanks de holle echo's van 'Keerpunt', de beleidsmarges daar in 1973 al te smal voor waren.

Misvorming van mijn betoog pleegt Van Thijn ook wanneer hij mij uitspraken in de mond legt als bovengenoemde 'legale machtsassumptie' alsmede 'het ging erom de looningreep aanvaardbaar te maken voor de vakbeweging' en 'een ongebreidelde zucht naar een centralistisch werkende, collectief mobiliserende politiek'. Bij controle in mijn boekje blijkt dat dit niet mijn uitspraken zijn, maar die van respectievelijk de jurist Van Maarseveen, de huidige minister Albada en de socioloog Van Doorn (*boek*, blz. 12, 21 en 22). Recensent Van Thijn houdt het erop dat mijn citeren 'met instemming' (*Acta*, blz. 277) geschiedt. Dat moge een gebruik zijn in het politieke debat, waaraan hij gewend is, doch dat is het niet in de wetenschap waar citeren vooral dient ter nuancering en documentatie en niet om selectief het eigen gelijk te con-

strueren.

De recensent is ook heel retorisch en emotioneel bezig. Zo roept hij uit 'welk kabinet zich had kunnen veroorloven . . . het arbeidsvoorwaardenbeleid aan het vrije spel der maatschappelijke krachten over te laten' (*Acta*, blz. 277). Bij gebrek aan kabinetsexperimenten moet het antwoord op een retorische vraag altijd in het ongewisse blijven. Nog een voorbeeldje van emotioneel taalgebruik: 'De (PvdA-) ideologie . . . die het kabinet zou hebben opgezweept om de oliecrisis aan te grijpen . . .' (*Acta*, blz. 277). Dit soort woordkeus leidt wel af van de zakelijke discussie.

De recensent fantaseert er danig op los. Hij complimenteert mij met het 'terechte verwijt' (*Acta*, blz. 276) dat 'onze wetgever op het punt van rationele beleidsvorming en systematische beleidsplanning nogal te kort schiet'. Ik kon al lezende mijn ogen niet geloven. Ten eerste staat nergens dat ik het incrementele beleidsproces betreur. En ten tweede acht ik me tot zulke treurnis ook niet in staat, omdat ik al jaren meen en verkondig dat het incrementele beleidsproces zo niet grote voordelen, dan toch minder nadelen heeft dan het zogeheten rationele proces. Of is Van Thijn mijn alter-ego?

De recensent is wat al te snel door het boekje gegaan. Hij zegt dat de effectbenadering niet op de casus van de Machtigingswet is uitgeprobeerd; bladzijden 33 tot 48 (en die niet alleen) gaan echter over niets anders dan effecten. Hij zegt dat mijn methodenwisseling geen verschil voor mijn oordeel uitmaakt; de doel/effectiviteitsbenadering komt echter juist tot hele andere bevindingen dan de effectbenadering. Hij zegt dat het 'geen moment' (*Acta*, blz. 276) bij mij opkomt dat allerlei sociaal-economische problemen ook met elkaar kunnen samenhangen; bladzijden 19 tot 23 gaan daar juist expliciet (maar ook kritisch) over.

De recensent eindigt met een 'ad personam' verwijt: hij vreest dat 'er geen enkele wetsevaluatiemethode te bedenken is . . . die (mij) tot andere gedachten zou kunnen brengen'. Anders gezegd: de auteur is bevooroordeeld. Alsjeblieft! Alsof we in de vergaderzaal van de Tweede Kamer zijn: wie niet instemt, is bevooroordeeld.

Van Thijn tracht de superioriteit van zijn eigen visie op de Machtigingswet op een, in de context van mijn boekje wel heel curieuze manier te bewijzen. Waar bijna de helft van mijn boekje gaat over de ondeugdelijkheid van de doel/effectiviteitsbenadering die van officiële, in regeringsstukken geformuleerde doeleinden uitgaat, sleept hij als bewijsmateriaal voor zijn eigen gelijk . . . een halve pagina tekst uit de Handelingen van de Tweede Kamer aan (*Acta*, blz. 277-278). Tja, net als met de Bijbel zijn met de Handelingen alle contradicties en ongerijmdheden in het leven te verklaren. Er zit altijd wel wat van je gading bij. Bij wetsevaluatie moet men, naar mijn mening, echter meer kijken naar daden dan naar woorden, net zoals bij onderzoek naar godsdienstigheid.

Politiek en politicologie

Van Thijn recenseert niet, hij persifleert. Misschien komt dit omdat hij, behalve qua opleiding politicoloog, ook politicus is. Ten tijde van de Machtigingswet was hij in zijn eigen woorden 'een politieke actor die in het analyseveld een verhoogd activisme aan de dag heeft gelegd' (*Acta*, blz. 275). Van Thijn was de toenmalige fractievoorzitter van de PvdA en een vooraanstaand betrokkene bij de door mij gesignaleerde eensgezindheid en welgezindheid van de coalitie in het parlement. Van Thijn's recensie lijkt sterk op een verdediging van het toenmalige regeringsbeleid of, beter gezegd, van het brave beeld dat daarover gevormd is. Het is het beeld van het onbaatzuchtige politieke leiderschap dat slechts in termen van 'algemeen belang' kan denken, primair het beste met de samenleving voor heeft, doch steeds weer van haar à propos wordt gebracht door onverwachte en ongewilde (beleids-)problemen die eigenlijk haar krachten te boven gaan, maar, o dapperen en braven, toch toch een oplossing worden gebracht. Den Uyl en de zijnen zouden van de (beleids-)problemen van 1973 werkelijk slechts narigheid hebben ondervonden en geen baten. Welnu, *de feiten zijn dat met de crisissfeer in het voorjaar van 1974 tenminste twee problemen als sneeuw voor de zon verdwenen*: de spanningen in de regeringscoalitie en die tussen werkgevers en werknemers. De baten: politieke én sociale stabiliteit in het binnenland.

Recensent Van Thijn is meer de politicus dan degene die ooit als politicoloog afstudeerde. Hij verdonkeremaant de voornoemde politieke feiten en vervangt ze door een braaf beeld van politici-onder-druk. Wie mijn feiten niet als zodanig erkent en toch politicoloog wil zijn, resteert slechts één weg: aangeven waar door de auteur fouten gemaakt zijn tegen de principes van wetenschappelijk onderzoek. Daar is meer voor nodig dan schermen met een tekst uit *Handelingen '73*, vers 1670 tot 1757. Of moet ik reageren met de passage uit *Handelingen* zoveel-en-zoveel, waar Wiegel en Marcus Bakker fel van leer trekken contra de Machtigingswet-euforie van de regering? De politiek moge soms een bijbelclub zijn, de politicologie niet.

A. D. de Groot heeft er meermalen op gewezen dat 'democratie' en 'wetenschap' twee verschillende waarde-systemen zijn (zie 'Politieke Wetenschap in Bedrijf', *op. cit.*). In een democratie of in welk type politiek stelsel ook, gaat het, bondig gesteld, primair om macht, om gelijk krijgen; in de wetenschap, idealiter, primair om waarheid, om gelijk hebben. Politieke wetenschappers interesseren zich vooral voor de vraag hoe de politiek werkt; politici vooral voor de vraag hoe de politiek speciaal voor hen kan werken. Soms is op beide vragen één en hetzelfde antwoord mogelijk, maar meestal niet. Ook in het geval van de evaluatie van de Machtigingswet lopen de antwoorden van de onderhavige politicus en deze politicoloog duidelijk uiteen.

Van Thijn's standpuntbepaling over die wet is overigens, naar mijn voorzichtige mening, symptomatisch voor het traditionele streven van politici, met name in Nederland maar daar niet alleen, om zichzelf als brave en prudente mannetjesputters te presenteren: in het land vol problemen (verzuiling vroeger, schaarste nu) zoeken verstandige en onbaatzuchtige leiders met onophoudelijke energie de allerbeste oplossingen. Het is de Lijphartse schets van de periode 1917-1967, die erop neerkomt dat Nederland gedurende een halve eeuw een bijna-burgeroorlog tussen de zuilen bespaard is gebleven dankzij het verstandige leiderschap dat tegenstellingen pacificeerde.

Het is niet aan de politici zelf te danken, maar wel aan politicologen (en als eersten onder hen aan jonge, Marxistische politicologen uit Amsterdam; ere wie ere toekomt) dat het brave en unieke beeld van vijftig jaar prudent leiderschap in de Lage Landen bekritiseerd en genuanceerd wordt. Volgens de nieuwe visie (zie bijvoorbeeld *Beleid en Maatschappij*, februari 1978) hebben de politieke elites van vroeger niet alleen aan de 'nood der verzuildeid' een aardige deugd weten te ontlenen, namelijk politieke speelruimte en volgzzaamheid van de achterbannen, maar die 'nood' ten dele ook zelf veroorzaakt en geïnstitutionaliseerd. In hetzelfde nummer van *Acta Politica*, waarin Van Thijn zich over de Machtigingswet uitsprak, formuleert J. K. De Vree het in een wel duidelijke voetnoot als volgt: 'the phenomenon (of pillarization) is rather a product of politicians seeking to exploit whatever potential for mobilising support' (*Acta*, blz. 218). De politieke stabiliteit van Nederland was, anders gezegd, niet in het minst een met succes nagestreefde stabiliteit van en voor zittende politieke elites en leiders zelf. Met zo'n nieuwe visie, vooral indien doorgetrokken naar de huidige tijd, zullen veel politici veel moeite hebben, want zij is niet *aardig*. Politicologen zullen er, idealiter, slechts moeite mee hebben als zij niet *waar* blijkt te zijn.

Het zou mij weinig moeite kosten nog andere voorbeelden te geven van het structurele verschil tussen een politieke analyse en een politicologische analyse, maar de twee voorbeelden van Van Thijn's recensie en van de kwestie van de verzuiling mogen voldoende zijn. Ik acht de kans groot dat het structurele verschil tussen beide typen van uitleg van politieke verschijnselen zich in de toekomst vaker zal manifesteren omdat, met de toename van het aantal afgestudeerde politicologen, vermoedelijk ook meer politicologen dan vroeger het geval was zich bij de analyse van politieke verschijnselen afstandelijk en klinisch daartegenover zullen opstellen en primair geïnteresseerd zijn in kennis. Ik zal dat niet betreuren.

Tot slot. Moge deze reactie op Van Thijn's pseudo-recensie een bijdrage zijn aan tenminste drie, door mij als wenselijk ervaren zaken: (1) een positieve herwaardering en betere beoefening van de 'ars recensendi', (2) een verdere wetenschappelijke discussie over methoden en uitkomsten van (wets-)evalua-

tie, in het bijzonder ten aanzien van de Machtigingswet 1974 en (3) een meer onbevagen kijk op de Nederlandse politiek waarbij de zo onaardige machtsfactor niet veronachtzaamd wordt. Moge Van Thijn zich hierbij aansluiten, want de politieke praktijk is belangrijk (en interessant) genoeg om studies erover serieus te bespreken, beter zicht na te streven op de politieke aspecten van wetgeving, en altijd maar weer te blijven zoeken naar de betere interpretatie en verklaring van politieke verschijnselen . . . of die nu aardig zijn of niet.

M. P. C. M. van Schendelen

Reactie op replek

Het wetenschappelijk speurwerk van Van Schendelen heeft weer een opmerkelijk resultaat opgeleverd. De recensent van zijn boekje blijkt 'de toenmalige fractievoorzitter van de PvdA en een vooraanstaand betrokkene' te zijn geweest. Een onthulling die vooral de redactie van Acta Politica pijnlijk getroffen moet hebben.

Aangezien ik uit Van Schendelens handleiding voor aankomende recensenten afleid dat besprekingen als deze 'beargumenteerd, zakelijk niet "ad personam"' behoren te zijn zal ik de verleiding weerstaan om in te gaan op de vele aantijgingen en insinuaties die zijn model-reactie doorspekken.

De schaarse argumenten die hij in stelling brengt geven mij echter geen aanleiding om mijn mening over zijn boekje te herzien.

1. Onaangetast blijft het feit dat beide boekdelen worden afgesloten met een niet nader bewezen hypothese. De eerste mondt uit in de vaststelling dat van de 'olienood en dubbele deugd (wordt) gemaakt': 'Ten eerste is de olieproblematiek een potentieel excuus voor falend beleid. Ten tweede is het een hefboom om via extra bevoegdheden alsnog inkomens te spreiden. De oliecrisis, aanvankelijk (wellicht) ervaren als een bedreiging, wordt spoedig begrepen en gebruikt als facilititeit' (p. 23).

De tweede hypothese luidt: 'De officiële crisissfeer zou aldus doelbewust (én doeltreffend) kunnen zijn aangewend' (p. 75). Over de eerste stelling zegt de auteur zelf expliciet: 'De juistheid van deze interpretatie kan niet afdoende worden weerlegd of bewezen' (p. 23). Bij de tweede stelling is de onbewijsbaarheid ingebouwd door het gebruik van de woorden 'zou kunnen zijn'.

De 'ontwikkeling en vooruitgang van een wetenschap' zou ermee gediend zijn geweest wanneer Van Schendelen de moeite zou hebben genomen om in zijn lijvige reactie alsnog enige bewijsvoering voor deze hoogdravende stellingen aan te dragen.

2. Ten onrechte zou ik de indruk hebben willen wekken dat de citaten waar-

van Van Schendelen zich bedient (zoals 'legale machtsassumptie') met instemming zijn aangehaald. 'Dat moge een gebruik zijn in het politieke debat, waaraan hij gewend is, doch dat is het niet in de wetenschap waar citeren vooral dient ter nuancering van documentatie en niet om selectief het eigen gelijk te construeren'. Inderdaad was het mij niet bekend dat het in de wetenschap gebruik is om aan de hand van ongenueerde uitspraken een betoog te nuanceren. Het is mij echter wel bekend dat het in de wetenschap de gewoonte is een analyse te baseren op relevante feiten. Tegen die achtergrond heb ik er in mijn recensie op gewezen dat de vermoedens van Van Schendelen omstandig ter sprake zijn geweest tijdens het Kamerdebat over de Machtigingswet. Zo het toenmalig kabinet al de bedoeling zou hebben gehad om de oliecrisis aan te grijpen om structureel te nivelleren dan is dat, zo blijkt uit de Handelingen (18 december '73, p. 1670), door KVP-leider Andriessen vakkundig geblokkeerd. Van Schendelen spreekt nu laatdunkend over een 'halve pagina tekst uit de Handelingen' die ik zou aanroepen als ware het 'de Bijbel'. Een dubieus verweer voor een 'parlementoloog' die er prat op gaat aan een gedegen wetsevaluatie te hebben gedaan en zich daarbij, blijkens de voetnoten, zo'n twintig maal op de Handelingen beroept. Voetnoot 34 verwijst nota bene naar de zelfde pagina waaraan ik het aangehaalde verweer van de toenmalige minister-president heb ontleend (p. 1757). Nu ben ik de laatste om te beweren dat men bij wetsevaluatie zou moeten volstaan met de bestudering van intentionele en verbale doeleinden. Gezien echter de opbouw van zijn betoog, de gevolgde methodiek en de teneur van zijn onbewezen hypothesen had Van Schendelen de interventie van Andriessen en het weerwoord van Den Uyl niet onvermeld mogen laten.

3. Uit zijn slottirade over 'Politiek en politicologie' begrijp ik dat Van Schendelen zich als politieke wetenschapper vooral interesseert voor de vraag 'hoe de politiek werkt' (de 'waarheid') terwijl ik als politicus vooral belang stel in de vraag 'hoe de politiek voor mij kan werken' (de 'macht'). Als dat zo is dan hebben we allebei nog veel te leren.

Ed. van Thijn

Nawoord

In de American Political Science Review staan in de rubriek 'communications' tegenwoordig soms aller-interessantste polemieken tussen gerecenseerde auteurs en hun recensenten. In deze, meestal bepaald niet zoetsappige polemieken worden dan fundamentele opmerkingen gemaakt die op het object van studie een scherper licht laten schijnen - tot voordeel van de lezer en het vakgebied.

Hoe scherp accentueert Van Thijn met zijn 'reactie op repliek' de armoede en achterstand van het politicologisch polemiseren in dit land! Op mijn klinkklare uitnodiging om, als hij het met mijn zeer voorzichtig geformuleerde conclusies ('niet bewezen hypothesen', maakt Van Thijn daarvan) niet eens kan zijn, dan aan te geven waar door de auteur fouten zijn gemaakt tegen de principes van wetenschappelijk onderzoek, reageert hij met discussietrucs als:

- ridiculisering: 'Het wetenschappelijk spuurwerk van vS heeft weer een opmerkelijk resultaat opgeleverd . . .';
- etiquettering: mijn kritische kanttekeningen bij zijn recensie worden gemakshalve 'aantijgingen en insinuaties' genoemd; en
- escapisme: Van Thijn wil 'de verleiding weerstaan' om mijn kritische kanttekeningen te weerleggen.

Zo komen we natuurlijk niet veel verder in ons vakgebied, dat voor zijn verdere ontwikkeling grote behoefte heeft aan scherpzinnige, publieke gedachtenwisselingen. Aan een pseudo-recensie is nu slechts een pseudo-'reactie op repliek' toegevoegd.

Resteren dan de twee punten, die Van Thijn wél aanroert:

(1) De 'niet nader bewezen hypothesen'. Wat Van Thijn hiermee precies bedoelt, is mij onvoldoende duidelijk: een hypothese is per definitie nog onbewezen, want anders heet het geen hypothese. Als Van Thijn bedoelt dat hij het niet eens kan zijn met mijn hier al vaak gereleveerde en in voorzichtige termen gegoten conclusies over het mogelijke verband tussen bepaalde politieke voordelen voor Den Uyl c.s. en de toenmalige crisissfeer, dan zal hij – nogmaals – méér moeten doen dan roepen dat de auteur het mis heeft: hij zal moeten aangeven waar en waarom de auteur het mis heeft.

(2) Citeren uit de Handelingen. Ook hier ben ik het spoor bijster. Ik verweet Van Thijn dat hij empirische argumenten trachtte te ontlenen aan redes van Andriessen en Den Uyl; zijn verweer is dat ook ik in mijn boekje vaak naar de Handelingen verwijs . . . Tja, zou Van Thijn nooit van verwijzende voetnoten gehoord hebben? Zulke verwijzingen naar de Handelingen hebben wel een andere status dan Van Thijn's uitvoerige citeren van Andriessen en Den Uyl, op grond van wier redes hij concludeert: '*Zo lagen toen de politieke kaarten*'. Wat wáár is wordt mijns inziens echter niet bepaald door wat politieke elites zeggen dat waar is, maar door het wetenschappelijk onderzoek dat de toets van de kritische discussie doorstaat.

De in de wetenschap meest geëigende discussievorm is de schriftelijke en publieke polemiek; schriftelijk opdat men stáát voor wat men zegt en publiekelijk opdat anderen de gedachtenwisseling kunnen volgen en er desgewenst aan kunnen deelnemen. Het recenseren is een onmisbaar onderdeel van de wetenschappelijke discussie over publikaties; maar niet elke concrete recensie

levert een bijdrage aan die discussie. Evenzeer onmisbaar is het reageren op recensies omdat alleen dan een volwaardige gedachtenwisseling en discussie kan ontstaan; maar niet elke concrete reactie leidt daartoe.

De bovenstaande polemiek tussen Van Thijn en mij reken ik tot de in wetenschappelijk opzicht niet geslaagde polemieken: recensent Van Thijn beweert eerst een hoop flauwe kul en legt daar in zijn reactie op mijn weerwoord vervolgens een cordon van discussietrucs omheen. Zo krijg je geen discussie, maar een stellingname waarbij het open-intellectuele steekspel ontweken wordt. Maar misschien moet er, om ooit het niveau van de American Political Science Review te benaderen, zo begonnen worden. Al doende, kan men leren, tot voordeel van ons vak.

M. P. C. M. van Schendelen